

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קיח

נמרא: למדנו במשנה החוקק בית הבד בסלע מתחת לגינה, ונפחתה התקרה של בית הבד, בעל הגינה יורד למטה וזורע עד שיתקן בעל בית הבד את התקרה.

נפחתה - רב אמר ברובה ושמואל אמר בארבע: נחלקו רב ושמואל באיזה גודל נפחתה התקרה שבשביל כך בעל הגינה זורע את השטח שהיה לו בגינה למטה. לדעת רב רק אם נפחתה רוב התקרה, לדעת שמואל אפילו אם נפחתה ארבעה טפחים. והגמרא מבארת.

רב אמר ברובה אבל בארבע וכו': לדעת רב רק אם נפחתה רוב התקרה הוא זורע את כל השטח של הגינה למטה, אבל אם נפחתה פחות מכך (מארבעה טפחים ומעלה), הוא זורע את כל הגינה למעלה ומקבל רק את השטח שנפחת למטה, ואין בעיה בכך שחלק מהגינה הוא זורע למעלה וחלק למטה. לדעת שמואל אפילו אם נפחתה ארבעה טפחים הוא מקבל את כל השטח למטה כי אין אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה.

וצריכא: לעיל (דף קטז,ב) נחלקו רב ושמואל במחלוקת דומה לכאן, בבית ועלייה שנפחתה תקרת הבית, בעל הבית יורד ודר למטה עד שיתקן בעל הבית את התקרה. לדעת רב זוקא שנפחתה רובה אבל פחות מכך בעל העלייה משתמש למטה רק בשטח שנפחת לו מהתקרה, לדעת שמואל אפילו בארבעה טפחים הוא גר למטה בכל השטח. הגמרא מבארת מדוע הוצרכו לחלוק בשני המקרים ואי אפשר ללמוד אחד מהשני.

אם היתה המחלוקת שלהם רק בדירה (בית ועלייה), היינו חושבים שדוקא שם סובר שמואל שאפילו אם נפחתה התקרה בארבע טפחים יורד העליון למטה, בגלל שאדם לא עשוי לגור קצת למעלה וקצת למטה. אבל לענין זריעה (גינה שנפחתה התקרה שלה) אדם עשוי לזרוע קצת למעלה וקצת למטה, ולכן שמואל יודה לרב שכל עוד לא נפחתה רובה הוא זורע למעלה ולמטה. קמ"ל.

ואם היתה המחלוקת רק בזריעה, היינו חושבים שדוקא שם רב סובר שיכול לזרוע למעלה ולמטה, אבל בדירה הוא יודה לשמואל שאי אפשר לגור כך ולכן מארבע טפחים כבר יכול לגור למטה. קמ"ל.

*

למדנו במשנה - מי שכותלו נטה ליפול ונתנו לו חכמים זמן לסתור אותו וכו':

שאלה: וכמה זמן בית דין: נותן לו? תשובה: א"ר יוחנן שלשים יום.

*

למדנו במשנה - מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל הכותל לתוך הגינה, ואמר לחבירו האבנים שלך, וחבירו הסכים. והוא התחרט ואמר לו 'הילך את יציאותיך (= הוצאותיך) ואני אטול את (האבנים) שלי' אין שומעין לו.

הא מדקתני סיפא וכו': מלשון המשנה שאומר לו בעל הכותל 'הילך את יציאותיך' משמע שבעל הגינה כבר פינה את האבנים מחצירו ולכן יש לו הוצאות על הפינוי.

ואם כן משמע שדוקא בגלל שהוא כבר פינה את האבנים, בעל הכותל לא יכול להתחרט. אבל אם הוא עדיין לא פינה אותם בעל הכותל יכול להתחרט ולקחת את האבנים בחזרה.

קושיא: אמאי? ותקנה ליה שדהו וכו': אך מדוע בעל הגינה לא קונה את האבנים על ידי השדה שלו ב'קנין חצר'. שהרי אמר רבי יוסי בר רבי חנינא שחצירו של אדם קונה לו אפילו שלא מדעת!

תירוץ: הני מילי היכא זקא מיכוין וכו': כל מה שחצר קונה, זה דוקא כשבעל החפץ התכוין להקנות את החפץ לבעל החצר. אבל כאן בעל הכותל בכלל לא התכוין להקנות את האבנים לבעל הגינה, אלא הוא רק רצה להשתמש מפינוי האבנים. אמנם אם בעל הגינה כבר פינה את האבנים בפניו של בעל הכותל, ובעל הכותל לא מחה בו, אנו אומרים שבדאי הוא התכוין להקנות לו את האבנים (ר"ן ונימוק"י).

*

למדנו במשנה השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן כו':

וצריכא: המשנה צריכה לכתוב גם את המקרה של אבנים שנפלו לגינה, וגם את המקרה של פועל. למרות שהם דומים (שמצד אחד בעל האבנים או בעל הבית לא יכול להכריח אותם לקבל את הדבר, ומצד שני אחרי שהם כבר נתרצו לקבל אותו הוא לא יכול לקחת להם אותו בחזרה). והגמרא מבארת.

דאי אשמועינן להך קמיייתא: אם היה כתוב רק המקרה של אבנים, היינו חושבים שדוקא שם בעל האבנים לא יכול להכריח את בעל הגינה לקבל את האבנים במתנה. אבל בפועל שבעל הבית חייב לו שכר, הוא יכול להכריח אותו לקבל את התבן והקש. וכמו הפתגם שואמרים אנשים 'מבעל חובך, תקבל אפילו סובין אם הוא נותן לך'. ולכן כתבה המשנה גם את הדין של פועל, ללמד שבעל הבית לא יכול להכריח אותו לקבל את שכרו בתבן וקש.

ואי אשמועינן הכא: ואם היה כתוב רק הדין של פועל, היינו חושבים שדוקא כאן כאשר הפועל הסכים לקבל את התבן וקש בשכרו, בעל הבית כבר לא יכול להתחרט. משום שבעל הבית חייב לו שכר, וכשהפועל הסכים לקבל אותו הוא קנה אותו. אבל באבנים שבעל הכותל לא חייב כלום לבעל הגינה, גם אם הסכים בעל הגינה לקבלם הוא לא קנה אותם ויכול בעל הכותל להתחרט. קמ"ל שהוא כן קונה אותם.

*

למדנו במשנה השוכר את הפועל לעשות עימו בתבן וקש ואמר לו טול מה שעשית בשכרך, אין שומעין לו:

קושיא: והתניא שומעין לו: למדנו בברייתא על המקרה הזה שכן שומעין לבעל הבית לחייב את הפועל לקבל בשכרו את מה שהוא עשה. תירוץ: אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשלו כאן בשל חבירו: המשנה מדברת על שוכר פועל לעבוד בקש ותבן שלו, ולכן הוא חייב לתת לו שכר על פעולתו. אבל הברייתא מדברת על שוכר פועל לעבוד בקש ותבן של חבירו ולכן הוא לא חייב לשלם לו. (ולפי זה צ"ע מדוע הוא אומר לו 'טול מה שעשית בשכרך', הרי הוא לא חייב לשלם לו כלום. תוס').

קושיא: א"ל רבה לרב נחמן - בשלו מאי טעמא וכו': מדוע אם הוא שוכר אותו לעבוד בשלו הוא לא יכול לומר לו 'טול מה שעשית בשכרך'? כי הפועל אומר לו השכר שלי מוטל עליך. ואם כן הרי גם בשכרו לעבוד בשל חבירו השכר של הפועל

מוטל עליו לשלם לו. וכמו שלמדנו בכרייתא. השוכר את הפועל לעשות בשלו, ובטעות הראהו לעבוד בשל חבירו. השוכר צריך לשלם לפועל את שכרו המושלם, והשוכר חוזר ונוטל מבעל הבית את מה שההנה אותו בכך שהביא פועל שיעבוד אצלו.

אלא אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשלו כאן בשל הפקר: במשנה מדובר ששכרו לעבוד בשלו ולכן חייב לשלם לו, ואילו בכרייתא מדובר שהביא אותו ללקט לו קש ותבן בשדה של הפקר. אמנם כל עוד לא לקח השוכר את התבן והקש בעצמו הוא לא זכה בו, כי רב נחמן סובר 'המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו'. ומכיון שהשוכר לא קנה את הקש והתבן, הוא לא קיבל כלום מהפועל, ואם כן לא נגמרה מלאכתו של הפועל. ולכן הוא לא חייב לשלם לו את שכרו.

איתיביה רבא לרב נחמן מציאת פועל לעצמו: למדנו בכרייתא שהשוכר פועל למלאכה מסויימת, מה שמוצא הפועל הולך לפועל. אבל אם שכר אותו בסתם, המציאה הולכת לבעל הבית.

ואם השוכר פועל למלאכה סתם ידו כיד בעל הבית ומה שהוא מוצא זוכה בו בעל הבית, כל שכן כאן שהבעל הבית שכר אותו במפורש ללקט לו קש ותבן שודאי זכה בהם בעל הבית. ואם כן הוא חייב לשלם לו את שכרו.

אלא אמר רב נחמן לא קשיא כאן בהגבהה כאן בהבטה: במשנה מדובר בשוכר פועל להגביה תבן וקש מההפקר, ולכן זכה בהם בעל הבית וחייב לשלם לו. אבל הכרייתא מדברת בשוכר פועל להביט ולשמור על תבן וקש שלא יקחו אותם, ומכיון שהפועל לא הגביה אותם בעל הבית לא זכה בהם והוא לא חייב לשלם לו.

אמר רבה הבטה בהפקר תנאי היא: הנושא של 'הבטה' האם היא קונה בהפקר, תלויה במחלוקת תנאים. כדלהלן.

דתנן שומרי ספיחי שביעית: השומרים על ספיחים של שעורים וחיטים שגדלו מאליהם בשדה בשנת שמיטה, לצורך קרבן העומר או שתי הלחם. לדעת ת"ק השומרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. לדעת ר' יוסי הרוצה להתנדב ולשמור מתנדב בחנם. אמרו לו (ת"ק לרבי יוסי) אם אתה אומר כן, אין קרבנות העומר ושתי הלחם יכולים לבוא משל צבור (כי צריך שהם יבואו מקרבן ציבור). עד כאן המשנה.

מאי לאו בהא קמיפלגי: לכאורה המחלוקת שלהם האם הבטה בהפקר קונה. לדעת ת"ק הבטה בהפקר קונה, (והיינו הבטה כזו שדעתו על כך והוא טורח

בשמירה). ולכן אם ישלמו שכר לשומרים השעורים והחיטים יהיו של ההקדש, אבל אם לא ישלמו להם הם יקנו אותם בהבטה. אבל לדעת רבי יוסי הבטה בהפקר אינה קונה, ורק כאשר הולכים שליחי הציבור ומביאים את החיטים והשעורים מהשדה אז הם קונים אותם.

ומה אתה אומר: ומה הכוונה במה שאמרו לרבי יוסי 'אם אתה אומר כן אין באין משל ציבור?' התשובה: על פי דבריך שאתה אומר שהרוצה לשמור ישמור בחינם, ועל פי דברינו שהבטה בהפקר לא קונה, אם כן אין עומר ושתי לחם באין משל צבור.

דחיה: אמר רבא - לא, דכ"ע הבטה וכו': לכו"ע הבטה בהפקר קונה, והשומר קונה את השעורים והחיטים ולאחר מכן הוא מוסר אותם לבית דין. ונחלקו ת"ק ורבי יוסי האם חוששים שמא הוא לא מסר אותם יפה יפה בלב שלם. לדעת ת"ק חוששים ולכן משלמים לו כסף, לדעת רבי יוסי לא חוששים.

ומה אתה אומר: ומה הכוונה במה שאמרו לרבי יוסי 'אם אתה אומר כן אין באין משל ציבור?' התשובה: על פי דבריך שאתה אומר שהרוצה לשמור ישמור בחינם, ועל פי דברינו שחוששים שמא לא ימסרם יפה יפה, אם כן אין עומר ושתי לחם באין משל צבור.

איכא דאמרי רבא אמר: לכו"ע הבטה בהפקר לא קונה. ולכן השומר לא זוכה בשעורים והחיטים. והמחלוקת היא האם חוששים שמא יבואו אנשים אלימים ויקחו את השעורים והחיטים. לדעת ת"ק חוששים לכך, ולכן תקנו חכמים לשלם לשומר ארבע זוז, כדי שהאנשים יחשבו שהשעורים והחיטים שייכים להקדש ולא יקחו אותם. ולדעת רבי יוסי אין חוששים.

ומה אתה אומר: ומה הכוונה במה שאמרו לרבי יוסי 'אם אתה אומר כן אין באין משל ציבור' והרי בכל מקרה השומר לא קונה אותם? התשובה: על פי דבריך שאין לשלם לשומר ארבע זוז, ועל פי דברינו שצריך לשלם לו, אם כן כאשר הוא יוותר על הארבע זוז הללו והם ישארו בלשכה, נמצא שיש ארבע זוז השייכים לאדם פרטי בתוך הכסף של הלשכה. וכשיקנו מהכסף קרבנות ציבור כגון תמידין ומוספים, הם לא יבואו לגמרי משל ציבור.

וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: שהמחלוקת בין ת"ק ורבי יוסי היא האם חוששין לבעלי זרעות.

משנה: המוציא זבל לרשות הרבים, המוציא מוציא, והמזבל מזבל: כלומר אסור לו להשהות את הזבל ברה"ר, אלא מיד כשהוא מוציא את הזבל מהרפת לרה"ר צריך שיהיה אדם אחר שיקח משם מיד את הזבל לשדה או לגינה (כדי לזבלה).

אין שורין טיט ברשות הרבים: יש מקומות שנהגו להשרות את הטיט במקום אחד ימים רבים. המשנה אומרת שאסור לעשות זאת ברה"ר. וכן **אין לובנים לבנים** ברה"ר, לפי שמשהה אותם שם לייבשם.

אבל גובלין טיט ברשות הרבים: אם נותן אותם בבנין מיד. **אבל לא לבנים:** כלומר אבל אסור ליצור לבנים ברה"ר אפילו אם נותן אותם בבנין מיד, לפי שלוקח זמן לעשותם (-חשק שלמה).

הבונה ברשות הרבים, המביא אבנים מביא, והבונה בונה: כלומר אסור לו להשהות את האבנים ברה"ר, אלא מיד כשהוא מביא את האבנים לרה"ר צריך שיהיה אדם אחר שיקח ממנו את האבנים ויבנה בהם.

ואם הזיק משלם מה שהזיק: שהדין הוא שכל המקלקלים ברשות הרבים אף על פי שעושים ברשות בית דין אם הזיקו חייבים לשלם.

רכן שמעון בן גמליאל אומר: מותר לו להניח את חומרי הבנין ברה"ר שלוש יום לפני שמתחיל לבנות, ואינו חייב בנזקים.

גמרא: קושיא: לימא מתני' דלא כרבי יהודה... בשעת הוצאת זבלים: יש זמן שבו מותר לאדם להוציא את הזבל מהרפת כדי שאנשים ידרכו עליו, ואז הוא יהיה ראוי לזיבול השדה. נמצא שלדעת רבי יהודה מותר להוציא זבל לרה"ר ולהשהותו שם שלוש יום, וזה שלא כדברי משנתנו.

תירוץ: אפילו תימא רבי יהודה: אפשר להעמיד את משנתנו כרבי יהודה, לפי שגם לדעתו אם הזיק חייב לשלם, ומשנתנו נתנה עצה טובה לאדם שיקח מיד את הזבל כדי שלא יתחייב בנזקים.

קושיא: והתנן מודה רבי יהודה בנר חנוכה שהוא פטור מפני שהוא עושה ברשות: אם הניח חנווני נר חנוכה מחוץ לחנותו, ועבר שם גמל טעון פשתן, והפשתן נדלק מהנר ונשרף הבנין, החנווני פטור לפי שהוא 'עשה ברשות'. הגמ' מבינה שהוא הניח את הנר ברשות בית דין (= שתיקנו להדליק נר חנוכה), א"כ קשה שהרי גם

אם הוציא את הזבל לרה"ר עשה ברשות בי"ד (= שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ), ומדוע חייב בנזקים?

תירוץ: לא, רשות דמצוה: הכוונה שהוא עושה ברשות של מצוה (= מצוות הדלקת נר חנוכה) ולכן פטור, אבל העושה ברשות בי"ד חייב, ולכן המוציא את הזבל חייב למרות שעשה זאת ברשות בי"ד.

קושיא: והתניא: והרי למדנו בכרייתא - כל אותם נזקים שנתנו להם חכמים רשות ואמרו שמותר לקלקל ברה"ר ולהשליכם לשם, כגון הוצאת זבלים לרה"ר, ושפיכת הביוב בחורף לרה"ר, למרות שמותר להם לעשות כן אבל אם הזיקו חייבים לשלם, ורבי יהודה פוטר. נמצא שלדעת רבי יהודה פטור אם עשה ברשות בי"ד.

אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי יהודה: אלא אכן באמת מבורר שמשנתנו אינה כרבי יהודה.

אמר אביי, רבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל ור' שמעון סוברים שבמקום שנתנו לו חכמים רשות לעשות משהו, אם הוא הזיק מחמת כן הרי הוא פטור. **הגמ' מפרטת:**

- **רבי יהודה הא דאמרן:** רבי יהודה הובא בכרייתא לעיל (= 'כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברה"ר אם הזיק חייב לשלם, ורבי יהודה פוטר').
- **רשב"ג:** הובא במשנתנו, ועל מה שת"ק אמר 'ואם הזיק משלם מה שהזיק' אמר רשב"ג שמותר לו להניח את חומרי הבניין ברה"ר שלושים יום לפני שמתחיל לבנות ופטור מהנזקים.
- **רבי שמעון:** למדנו במשנה במס' בבא בתרא - בני העיר יכולים לעכב אדם שלא יעמיד תנור בתוך הבית אלא אם יש מעל התנור חלל בגובה של 4 אמות עד התקרה, כדי שלא תבער האש בתקרה. ואם העמידו בעלייה (= בקומה העליונה) יכולים לעכב עד שיהיה מתחתיו מעזיבה (= טיח של סיד) בעובי של 3 טפחים. ואם מעמיד כירה (= כירה יותר קטנה מתנור, ולא מבעירים בתוכה אש גדולה), די במעזיבה בעובי טפח, ואם בכל זאת בערה האש והזיקה, משלם מה שהזיקה. רבי שמעון אומר, השיעורים הנ"ל (= 4 אמות, מעזיבה וכו') נאמרו כדי שאם הרחיק כשיעור פטור, כיון שעשה כדין.

ת"ר: החֶצֶב (= אומן החוצב אבנים מן ההר) שמסר את האבן שחצב לְסֶתֶת (= אומן שְׁמֹרְבֵעַ ומחליק את האבן), והזיקה האבן, הסתת חייב. הַסֶּתֶת שמסר את האבן לַחֲמֹר (= החֲמֹר נושא את האבן מההר שבו סיתת הסתת את האבן ומוסר אותה לַפְתָּף, וְהַפְתָּף מושיטה לבנאי העומד על הפיגומים), והזיקה האבן, הַחֲמֹר חייב. הַחֲמֹר שמסר את האבן לַפְתָּף, והזיקה האבן, הַפְתָּף חייב. הַפְתָּף שמסר את האבן לבנאי, והזיקה האבן, הבנאי חייב. הבנאי שמסר את האבן לאדריכל (= הוא ראש הבנאים, והוא מדקדק להושיב את האבן בשווה שלא תבלוט מחוץ לשורת הבניין), והזיקה האבן, האדריכל חייב. הכלל הוא: מי שהאבן בידו, אם נפלה האבן מידו והזיקה, או שנשברה האבן, הוא חייב בנזקים.

ואם האדריכל **הניח אבן על הדימוס** (= שורת האבנים שבבניין) ונפלה האבן והזיקה, **כולן חייבין לשלם**, לפי שכולם שותפים במלאכה אחת וכולם קיבלו על עצמם את אחריות הנזק. [רש"י מוסיף ומבאר, שלמרות שהאדריכל הוא זה שהניח את האבן על הדימוס כולם חייבים, לפי שהאבן לא הזיקה מכוחו של האדריכל, שהרי לאחר שהניחה שם היא נפלה, ונמצא שלא הזיקה מכוחו של האדריכל אלא כולם שותפים בנזק].

קושיא: **והתניא:** והרי למדנו בכרייתא שהאחרון (=האדריכל שהוא הניח את האבן) חייב?

תירוץ: **לא קשיא:** אם כולם עובדים בשכירות האחרון חייב, לפי שהם לא שותפים בעבודה, אבל אם כולם עובדים בקבלנות כולם חייבים, לפי שעל כולם מוטלת החובה לשמור שהאבן תשכ היטב על הדימוס ולא תיפול ותיזק. [אמנם אם היא נפלה מידו של אחד מהם רק הוא חייב].

משנה: שתי גנות: שתי גינות זו מעל זו בשני מפלסים השייכות לשני בני אדם, וירק (= כגון שומים או בצלים) צומח על קיר האדמה שבין שני המפלסים, ונמצא שהצמח יונק מהקרקע של הגינה העליונה, ואילו נופו באויר שבשטח הגינה התחתונה, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה למי שייך הירק, לדעת ר"מ הוא שייך לבעל הגינה העליונה כיון שהעפר שייך לבעל הגינה העליונה ומשם הצמח יונק, ולדעת רבי יהודה הוא שייך לבעל התחתונה כיון שהוא מונח על אוירו.

אמר ר"מ: הרי אם ירצה בעל הגינה העליונה, הוא יכול לקחת את העפר מגינתו ולהשוות את קרקע גינתו לקרקע הגינה התחתונה ולא יהיה לירק מקום לצמוח, ולכן הירק שלו.

אמר ר' יהודה: הרי אם ירצה בעל הגינה התחתונה, הוא יכול למלאת את גינתו בעפר ולהשוות את קרקע גינתו לקרקע הגינה העליונה ולא יהיה לירק מקום לצמוח, ולכן הירק שלו.

אמר ר"מ מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה וכו': כלומר כיון שכל אחד מהם יכול לעשות פעולה שעל ידה לא יוכל הירק לצמוח (= כפי שביארנו, שהעליון יכול להשוות את הקרקע לתחתונה, והתחתון יכול להשוות לעליונה), רואים מהיכן הירק יונק, וכיון שהוא יונק מקרקע הגינה העליונה לכן הוא שייך לעליון.

אמר ר"ש: הואיל והוא יונק מקרקע הגינה העליונה כפי שאמר ר"מ, לכן ירק שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול אותו הרי הוא שלו, והשאר שייך לתחתון, לפי שהעליון מפקיר אותו, משום שגנאי עבורו לבקש רשות מחבירו להיכנס לרשותו כדי ללקוט את הירק.

גמרא: אמר רבא: כולם מודים ששרשי הירק שייכים לעליון, ומחלוקתם היא על ה'נוף' דהיינו הענפים והעלים שהם תלויים באויר התחתון, לדעת ר"מ הנוף הולך אחר השורש, ולדעת ר' יהודה אין הנוף הולך אחר השורש.